

APRÓ FERENC

Jogászok Móra szegedi környezetében

Reizner János (1847–1904) a könyvtár és múzeum igazgatója volt az első jogász, akit a Szegedre került (1902) Móra ismer(het)et. Nem dolgoztak együtt, hiszen amikor írónk – Tömörkény jóvoltából – mint napidíjas szakdíjnok, 1904. június 1-jétől a múzeum csigagyűjteményét leltározta, Reizner már nem élt. Az 1927-ben megjelent *Szeged* monográfiában Móra tollából való a könyvtárról és a múzeumról szóló fejezet. Reiznerről írt sorai, melyek föltehetőleg a hallottakat tükrözték, mértékadóvá váltak: *Vérbeli tudós, erőshezű szervező, akinek vezetése alatt készült el az első nagy katalógus, s aki eddigi szerény bérlakásából a kultúrpalotába telepítette át a könyvtárt. Nevéhez fűződik a múzeum megalapítása is, amelynek legrégebb osztályait, a régiség- és éremtárt, továbbá a szépművészeti gyűjteményt ő állította fel.*¹

Ambrozovics Dezső (1864–1919) és Móra kapcsolatáról keveset tudunk. Ambrozovics jogot végzett, Pesten tett ügyvédi szakvizsgát. Szívének más terület lett kedvesebb: író, költő, zene- és műkritikus, a Képzőművészeti Társulat titkára lett. Az orosz irodalom első jelentős magyarra fordítója (Gogol, Gorkij, Puskin stb.) Meglepetés volt, hogy festménygyűjteményét Szegedre szándékozott hagyni. Igaz, özvegye örökölte meg, aki férjének a szándékát tiszteletben tartva, ajándékozási szerződést kötött a várossal. Móra ez ügyben szerződéstervezetet készített, többször is Budapestre utazott, tárgyalt Ambrozovicsnéval. Az *Ének a búzamezőkről* c. regényben (1927) az Oroszországból érkezett levelet az igazgató úr (=Móra) a múzeumhoz közel lakó ügyvédhez vitte lefordíttatni.² Valószínűnek tartom, hogy az orosz nyelvet ismerő Ambrozovics volt részben a modell.

Lugosi Döme (1888–1945) a kolozsvári egyetemen szerzett jogi diplomát (1910), két évvel később Marosvásárhelyen tett ügyvédi szakvizsgát. Irodáját 1912-ben nyitotta meg Szegeden.³ Sokoldalúsága ma is figyelemre méltó: írt könnyed színdarabokat, kutatója volt a Város zenetörténetének, ő volt a legjobb ismerője Dankó Pista életének. Könyve jelent meg Kelemen László színigazgatóról (1927) és a Szabadtéri első éveiről (1938). Városismertető füzete 1909-ben látott napvilágot. Mindezek mellett Móra rábízta a múzeum éremtárának a rendezését (1918–20), tehát legalább is heti kapcsolatban állhattak.

Nincs rá adatunk, hogy oroszul beszélt-e, de Móra mintázhatta róla – ha részben is – a múzeumhoz közel lakó ügyvédet, hiszen a lakása a Deák Ferenc utcában volt (2. sz.). A Szegedi Friss Újságban megjelent, *Móra, a város cselédje* c. cikkében (1934. júl. 29.)

¹ KISS Ferenc – TONELLI Sándor – SZIGETHY Vilmos (szerk.): *Szeged*. Bp., 1927. 296–297. pp.

² MÓRA Ferenc: *Ének a búzamezőkről*. 1927. II. 228. p.

³ *Véndiakok emlékkönyve*. Szerk.: LUGOSI Döme. Szeged, 1935. 19. p.

közre adta az író beadványát, melyben Tömörkény halála után megpályázta (1917) a könyvtár és múzeum igazgatói székét. Két évvel később Móra-émlékeit tette közzé a Szegeden megjelent *Hargitaváralja* c. folyóiratban (1936. aug. 20.)

Ő is a négy „apa” (Móra, Cs. Sebestyén Károly, Lugosi, Czöglér Kálmán) közt volt, akik átlagot meghaladó szeretettel vették körül az „egy leányt”, a könyvtárban dolgozó, szépséges Fischhof Ágotát. (Erre alapozta Móra a regényének az egyik motívumát.)

Dettre János ügyvéd (1886–1944) közeli barátságban állott az íróval. Amikor Dettre 1918 őszén Szeged kormánybiztos főispánja lett, Móra lelkes szavakkal köszöntötte: *A tanultsága tudósé, a hite költőé, a hevülete fiatal harcosé, a kritikája higgadt férfié, a szíve szelid gyermeki, az energiája forradalmi hősé. Szeged főispáni székébe az új Magyarországnak egy legtöbb értéket reprezentáló ember került.*⁴ Am hamarosan fordult a politika kockája. Móra 1919 május derekán ezt írta Domokos Lászlónak Pestre: *Tíz nap óta fehér terror örvöng Szegeden [...] Dettre [...] sírógörcsökben fekszik. Minden jó barátja elhagyta, a kaszinóból és a páholyból kigolyózták, s ki akarják zárni az ügyvédi kamarából.*⁵

Móra az 1932-ben – 1933-i évszámmal – megjelent *Aranykoporsó* c. regényét ekként dedikálta:

*Ezt a piros pettyes fekete selymet
szívbeli szeretettel ajánlja
legrégebb barátainak, Dettrééknek
Sz. 1932. XII. 15.*

Móra Ferenc

A Dettre család koszorút küldött az író temetésére, a szalag fönnyaradt: *Könnyes szívvel legjobb barátjuknak / Dettre Jánosék.* Dettre (második) neje Eisenstein Ilona (1882–1944) volt. A férje internálása után deportálták, útközben öngyilkos lett. Dettréről legyen elég ez a pár mondat, hiszen élete és munkássága részletesen megismerhető Ruszoly József alapvető könyvéből.⁶

Némedy Gyula (1881–1949), az irodalom- és művészszerető, szívesen verselgető szegedi ügyvéd barátságos ismeretségben állott Mórával. Kunszentmártonban született, Kolozsvárott szerzett jogi diplomát, majd 1910-ben Szegeden nyitotta meg ügyvédi irodáját. Móránál nagy elismerés jele volt, ha valakit név szerint megemlített egyik-másik írásában. Az *Insula Lebő* c. tárcsa (1930) egyik szereplője, Farkas Mihályné, Piros szeretné, ha Némedy ügyvéd úr kérvényei után Móra kijárná a borkimérési engedélyt – kicsiben... Ezt mondja: *ha literenként is adhatnánk, akkor többre mennénk. Erre kérnénk meg éppen a tekintetes urat, hogy ezt csinálja ki nekünk. Kérvényeztük mink ezt már a télen, ügyvédünk is van, a Némedy tekintetes úr, áldott jó ember, de magának tán egy szava többet érne.*⁷

A Központi Antikvárium 106. árverésén (2008. máj. 23.) bukkant föl Mórának Némedyhez írt, 1932. január 2-án kelt levele:

⁴ Szegedi Napló, 1918. nov. 21.

⁵ *Móra Ferenc levelesládája.* S. a. rendezte: MADÁCSY László. Szeged, 1961. 138–9. pp.

⁶ RUSZOLY József: *Dettre János és kora.* Szeged, 1994.

⁷ *Utazás a föld alatti Magyarországon.* Budapest, 1960. 423. p.

Kedves Gyulám!

Hálás szívvel köszönöm szíves soraidat, amelyek sajnós, még mindig nyavalyogva találtnak. Úgy látszik, ötvenen túl ízenként hal meg az ember, az élet illúziójával.

Csúfolódnak és kívánják boldog új esztendőit? Azt hiszem, mindnyájan kiegyezünk abban, hogy áldjuk a jó Istent, ha rosszabbat nem ad, mint amit elvitt.

Szívbeli szeretettel, kézcsókkal köszönt benneteket öreg barátod:

Móra Ferenc

A Némedy családnak az író temetésére küldött koszorúja szalagján ez állott: *Aranyszőrű báránkákat csókolod meg helyettünk / Dr. Némedyék.* Az aranyszőrű báránka nem Móra verses meséjére (1903), hanem Némedyék fiatalon elhunyt Anna leányára (1918–1931) utal. E motívumot az ügyvéd beleszötte a *Móra temetése napján* c. versébe⁸:

*Én is nézlek-nézlek, fellegekbe veszve,
Hol is vagy Te mostan, a szellemsergebe?
Melyik égi szérún, lassan, andalogva,
Gondolsz az elárvult, borús magyarokra?
Vakmerőn kérlek, gondolj rám is néha,
Vesztes vagyok látod, lelkem ezert béna.
Keresd meg Őt is, édes Ferkóm, Lelkem!
„Aranyszőrű báránkámat” csókolod meg helyettem.*

Ugyanebben a kötetben van Némedynek a *Három csillag* c. verse. Alcíme: Juhász, Tömörkény, Móra.

A Szegedi Friss Újság 1936. évi karácsonyi számában jelent meg az ügyvéd-írónak *A szegedi irodalmi társaságokról* c. cikke. A Dugonics Társaságról ezt olvassuk: *Külön könyvet igényelne Tömörkény István, Móra Ferenc és a Társaság viszonya. Így egy hírlapi cikk keretében is megállapíthatjuk, hogy mindkét kiváló író életében a Társaság nagy jelentőségű volt. Mindkettő egész életére úgy el volt gyűrűzve ezzel az irodalmi társasággal, hogy őket a Társaság nélkül, a Társaságot pedig nélkülük elképzelni alig lehet. Szellemileg egy test, egy lélek voltak.*

Szalay József (1870–1937) Móra legszűkebb baráti körébe tartozott. Jogot végzett, volt szolgabíró, 1902-től Hódmezővásárhely, 1915-től Szeged, majd 1919-től a kerület rendőr főkapitányi tisztét viselte. Írói munkássága szerteágazó volt, Cserzy Mihállyal még a színpadra is fölmerészkedett (*Ugarimadás*, 1916). A „literátus főkapitány” neves könyv- és kéziratgyűjtő volt. Hatalmas könyvtárában épp úgy volt ki nem adott Dugonics-mű, mint neki szóló Ady-dedikáció. A szegedi Tömörkény-matinén szereplő költő ezt írta *A menekülő élet* (1912) c. kötetébe: *Szegeden igaz örömeivel a találkozásnak nagy barátsággal, szeretettel. 1917. szept. 29. Ady Endre.* Hatalmas könyvtára nem maradt egyben, egykori gazdagságát jól mutatják a két testes árverési katalógust (1939, 1940) megtöltő tételek. Móra és Szalay kapcsolatának a részletes föltárása túlnőne e dolgozat keretén. A főkapitány alakja – névvel, név nélkül – több Móra-tárcában előfordul. 1921-ben együtt keresték föl Gárdonyit egri magányában.

⁸ NÉMÉTDY Gyula: *Emberek, én már oly régen repülök!* Szeged, 1938. 69. p.

Szalay a fehérterror hónapjaiban, sőt az utána következő pár évben testi védelmet is nyújtott az írónak. Hivatalos útjaira magával vitte, mert amint Móra Domokos Lászlónénak írta 1920. január 26-án, *mi igen közel vagyunk Kecskeméthez, – s tudjátok, hogy ott hogy végződnek a letartóztatások.* (Kell-e mondanom, hogy a Kecskemét szón Orgoványt és Héjjas Ivánékat kell értenünk.)

Móra és Szalay együtt munkálkodott a Dugonics-társaságban, amelynek az előbbi a főtíkára, míg az utóbbi az elnöke volt. A főkapitány bábáskodott posztumusz Móra-kötetek létrejötténél is, mint erről Paku Imre írt a *Szegedi tulipán[ti]os láda* második kiadásának (1964) utószavában. Szalaynak *Móra Ferenc lelki arcképe* c. füzeté 1937-ben jelent meg. Supka Géza ismertetéséből idézek: „ne feledkezzenek meg arról a rendőrfőkapitányról, aki nem csak azért volt nevezetes, mert bámulatos érzéke volt a könyvgyűjtés iránt, hanem azért is, mert tekintélyi palástjával védett meg írókat, akiket az ország más részeiben vogelfrei-jé tett az aljas gyűlölet.”

Tonelli Sándor (1882–1950) 1905-ben szerezte meg jogi diplomáját, 1913-ban lett a

Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara főtíkára. Nagy hozzáértéssel megírt, sorjázó könyvei és cikkei hamar Móra közelebbi baráti körébe emelték. Közös munkájuk is volt: együtt fordították magyarra a szegedi színház számára Mascagni *A kis Marat* c. operájának a szöveggönyvét, mely füzet alakban is megjelent (1924). A beteg író többször is meglátogatta, az utolsóra így emlékezett: „[...] akit akkor láttam, az már nem volt Móra Ferenc, hanem egy önkívületben lévő, halállal vívódó porhüvely, amelyből elszállóban volt a lélek.”

Az író halálának a hónapjában, 1934. február 27-én *Móra Ferenc emlékezete* címmel olvasott föl néhai barátjáról a szegedi Rotary Klubban. A megjelent füzetből idézek: „Móra Ferenc mint stílusművész a legelső közteljesítő. Egyben azonban még a legelső közteljesítő is kiemelkedik. Ez hangjának [...] őszintesége, és közvetlensége [...] Nincs magyar író, akinek az írása közelebb állna az élő beszédhez, mint az övé.” (1934. 8.) Ezen kívül még három előadást tartott az íróról: a rádióban és a miskolci Lévy Társaságban 1934-ben, a Móra Társaságban 1937-ben. Írt néhány kisebb cikket is.

Szöri József (1878–1914) a kolozsvári egyetemen végzett, Marosvásárhelyt tette le az ügyvédi szakvizsgát (1913), és nyomban ügyvédi irodát nyitott Szegeden. Mint festőművészt jobban ismerték: Nagybányán Hollósy tanítványa volt, szerepelt a Szegedi Képzőművészeti Egyesület, valamint a KÉVE kiállításain. Alakja föltnik Balázs Béla *Álmodó ifjúság* c. regényében. Mórával együtt volt a *Szeged* szabadkőműves páholy tagja. Az uzsoki szorosban esett el, ő volt Szeged első tiszt halottja. Móra „914. okt. 13–14 közt” kelt levelében ezt írta Domokos Lászlónak Pestre: „Sok halottunk közt hetek óta emlegetik szegény Szöri Jósikát. Nem akartam elhinni senkinek a sors ekkora brutalitását...” A hír valóssá válása után Móra fogalmazta a páholy gyászjelentését, és egy évvel később ő beszélt a sírnál a Belvárosi temetőben. A Szegedi Naplóban 1914. november 1-jén jelent meg a halálhír Szöri gyászkeretben álló neve alatt, és az író e napon vezércikkben állított emléket a „kedves, halk életű, értékekben gazdag és azok tudatában szerény” barátnak. Sirató sorai bekerültek a *Szegedi tulipántos láda* első kiadásához (1936), ám a másodikból (1964) Paku Imre szerkesztő kitessekelte...

FERENC APRÓ

JURISTEN IN SZEGEDER UMWELT MÓRA'S

(Zusammenfassung)

Ferenc Móra (1878–1934) war ein Museum- und Bibliotheksdirektor in Szeged, und ein beliebter Schriftsteller in Ungarn. In seiner Umwelt waren Juristen: János Reizner, Museumsdirektor, Dezső Ambrozovics, der Sekretär von Gesellschaft der bildenden Künste (Budapest), Döme Lugosi, János Dettre, Gyula Némedy Advocaten, József Szalay Polizeihauptkapitän, Sándor Tonelli, der Hauptsekretär der Industrie- und Handelskammer (Szeged), und József Szöri Advocat und Kuntsmahler.